

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-20>

УДК 330.554:339.56.055

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИЙ ЗВ'ЯЗОК ТА ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА

PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE: CAUSAL RELATIONSHIP AND INTELLECTUALIZATION OF EXPORT-ORIENTED PRODUCTION

Залізна Любов Вікторівна

старший викладач,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7330-000X>

Мартинів Марта Іванівна

студент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8669-8061>

Zalizna Lyubov, Martyniv Marta

Lviv Polytechnic National University

У науковій статті висвітлено підґрунтя економічних проблем в нашій країні, а також проаналізовано інтелектуалізацію експортно-орієнтованого виробництва в Україні. Проаналізовано основні тенденції протягом становлення економіки нашої держави, проблеми, які виникали в ході цього шляху. Здійснено аналізування розвитку інтелектуалізації в межах України. Досліджено у ході чого виникають проблеми з розвитком економіки країни впродовж періоду від незалежності, чому інтелектуалізація має суттєвий вплив на оптимізацію процесів економіки. Визначено перспективи розвитку інтелектуалізації експортно-орієнтованого виробництва. Під час виконання дослідження визначено, що інтелектуалізація експортно-орієнтованого виробництва допомогла б уникнути багатьох проблем, які ми спостерігаємо в умовах сьогодення. Наведено пропозиції щодо підвищення основних економічних показників та зменшення ризиків розвитку економіки.

Ключові слова: проблеми розвитку економіки, інтелектуалізація, інновації, інвестиції, експортно-орієнтоване виробництво.

The article highlights the basis of economic problems in our country, and also analyzes the intellectualization of export-oriented production in Ukraine. The main trends during the formation of the economy of our state, the problems that arose during this path were analyzed. The article is divided into two key parts: the cause-and-effect relationship of economic development problems and how intellectualization helps to optimize the production process of export-oriented production. During the research of the first part of the article, such key problems were identified as: the influence of the planned economy of the USSR; World crises and their impact on an unprepared economy; lack of interest of investors; geopolitical uncertainty; corruption; availability of state critical debt indicators; the impact of the war. It is clear that the current situation makes the development of the economy impossible, but important changes have been made in recent years that should lead to economic growth. In the second part, the intellectualization of export-oriented production was considered. Usually, large enterprises that grow rapidly and attract highly qualified workers, are oriented towards exports or a highly competitive domestic market, and also operate in cities show a greater inclination to ISM processes and a need for them. But intellectualization simplifies the work of small businesses as well. An analysis of the development of intellectualization within Ukraine was carried out. It is studied in the course of which problems arise with the development of the country's economy during the period since independence, why intellectualization has a significant impact on the optimization of economic processes. Prospects for the development of intellectualization of export-oriented production have been determined.

In the course of writing the article, it was determined that the intellectualization of export-oriented production would help to avoid many problems that we observe in today's conditions. Proposals for increasing the main economic indicators and reducing the risks of economic development are presented.

Keywords: problems of economic development, intellectualization, innovations, investments, export-oriented production.

Постановка проблеми. Особливо гостро в нашій державі постає питання економічного розвитку. Впродовж останніх років спостерігаються впливи різних факторів, які спрямовані на покращення економічного стану. Саме через це варто виявити те, що заважає розвитку, щоб усунути ці перешкоди. Інтелектуалізація може допомогти оптимізувати процеси виробництва. Жодне підприємство в Україні не було готове до повномасштабного вторгнення. Особливо ситуація вплинула на експортно- та імпорто-орієнтоване виробництво. Адже багато виробничих потужностей було знищено, поставки сировини частково призупинились. Перед державою та різними видами бізнесу постає питання щодо налагодження та оптимізації роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки тема є актуальною, багато науковців зацікавились її дослідженням. Під час написання статті до уваги було взято праці таких науковців: Брюховецька Н. Ю., Богуцька О. А., Ситник Й. С., Уголькова О. З., а також опрацьовано статті медіа-холдингу NV. У цих працях висвітлено основні аспекти інтелектуалізації та описано історію становлення економіки України.

Формулювання цілей статті. Завданням нашого дослідження є розкриття суті чинників, які впливають на проблеми розвитку економіки України, а також визначення впливу інтелектуалізації експортно-орієнтованого виробництва на розв'язання цих проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перспектива вступу до ЄС стала певним поштовхом до змін в межах нашої держави. Суттєвий вплив вимог вступу спостерігається і у змінах в спрямованості економіки в нашій державі. Проблеми виникають з різних причин, але однією з головних є – тиск росії протягом становлення устрою України. Пострадянський простір має певні економічні особливості, що ми можемо спостерігати і в нашій країні.

В 1990 році, коли постає питання про незалежність України, як республіки, в українців було відверте бажання стати «другою Францією» зробивши країну на одному рівні з «китами Європи». Проте планова економіка

союзу та певні особливості взаємозв'язків між державами зумовили різкий занепад нашої економіки.

Україна суттєво економічно відстає від багатьох країн. Вона входить в п'ятірку аутсайдерів по ВВП в Європі впродовж останніх двадцяти років. Суттєвий вплив на економіку спричинили також світові кризи, проте з 2016 в державі спостерігається позитивна динаміка в розвитку (рис. 1).

Легко побачити тенденції в економічному розвитку, звернувши увагу на зміни в показниках, як от ВВП на душу населення. Можемо спостерігати, що країна-сусід Польща у 1991 стартувала з приблизно однакового з Україною показника, проте зараз її ВВП на душу населення сягає близько \$15,595 проти \$3,659 в нашій державі, що свідчить про проблеми в розвитку економіки [1].

Розвиток економіки включає в себе дуже багато аспектів. Розглянемо ті, які на нашу думку, є основними. З контексту матеріального забезпечення ключовою виступає проблема нестачі інвестицій. Оскільки після розпаду СРСР в Україні був відсутній повний цикл виробництва, то багато компаній занепали, а виробничі потужності більшості функціонуючих підприємств втратили свою актуальність і потребують модернізації. Дуже часто представники бізнесу не ризикують вкладати значний капітал в модернізацію виробничих фондів, оскільки термін окупності може бути дуже довгим. Ще однією проблемою, яка не дозволяє ефективно функціонувати підприємствам є корупція, з якою, в умовах сьогодення, активно бореться державна влада.

Зношеність основних засобів виробництва в Україні перевищує 60%, що суттєво впливає на зміни ВВП [1]. При цьому на відміну від вищезгаданої Польщі, яка в певний період свого існування привернула увагу закордонних інвесторів до своєї економіки, українські політики вибрали стратегію пошуків нових джерел кредитування та реконструкції старих боргів.

З точки зору потенційного інвестора слід звернути увагу на вічну дилему: наскільки вигідно інвестувати в ту чи іншу галузь чи в нашому випадку країну. Звідси бачимо

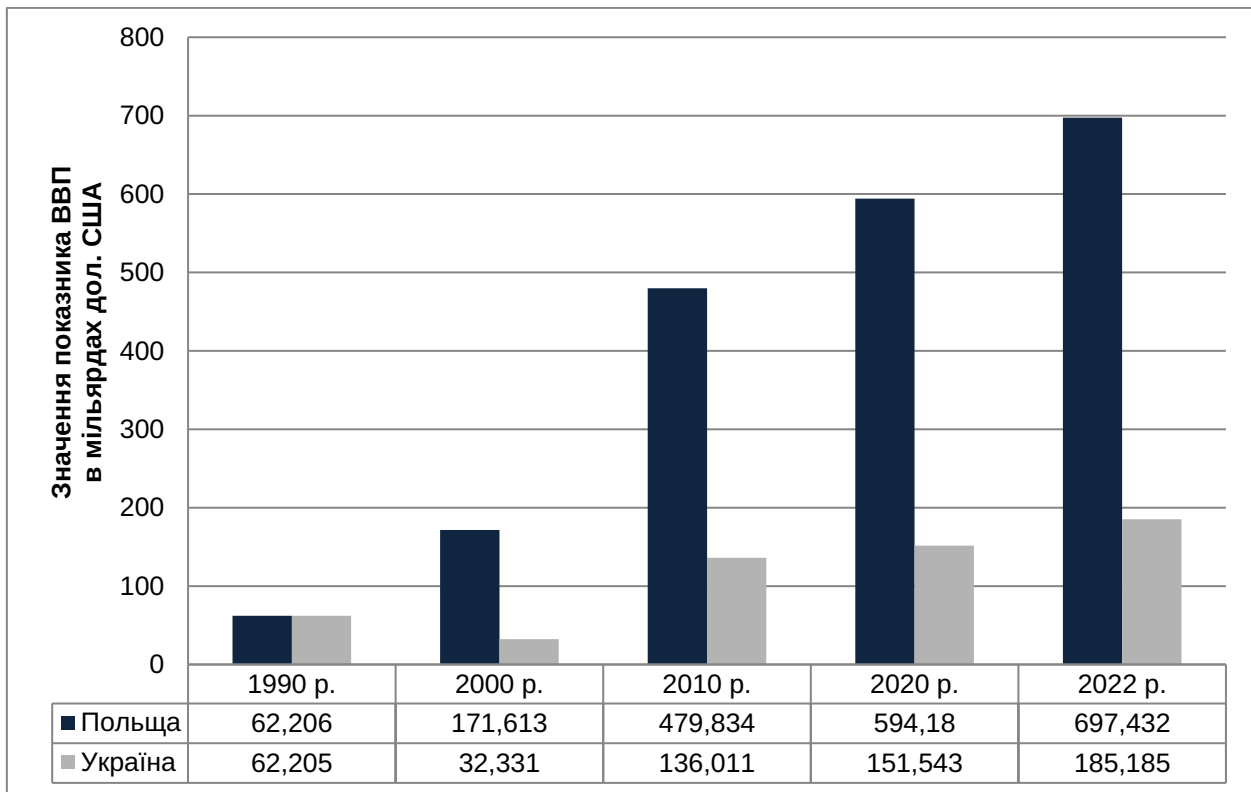

Рис. 1. Порівняння ВВП України та Польщі

ще одну проблему, яка впливає з попередньої – політична невизначеність. Політика нашої держави дуже часто була на межі вибору між Європейським Союзом та росією. Так через народне обурення виник протест на Майдані Незалежності у зв'язку з можливістю здійснення необґрунтованого вибору влади на користь проросійської політики. Інвестор в першу чергу думає про вигоду від вкладень капіталу, але геополітична невизначеність впливає на стабільність доходу компаній, в які можуть бути вкладені інвестиції і державне регулювання діяльності цих компаній. Ці та інші фактори часто відлякують інвесторів.

Ще однією проблемою, яка впливає на рішення щодо інвестування є корупція. Хоч з нею зараз намагаються боротись. Протягом періоду незалежності на політичних діячів впливали їх олігархічні спонсори, які були асимільовані в систему перерозподілу майна та грошових потоків. Внаслідок цього виникла монополія в певних галузях на ринку товарів та послуг. Держава, так би мовити, «відключила» захист прав власності, забезпечення порядку та рівних умов для всіх. Що, в свою чергу, суттєво вплинуло на розвиток менших за обсягами підприємств та їх позицію на ринку.

Трапляються випадки, коли олігархічні угруповання використовують недозволені методи

впливу на економіко-політичну ситуацію в державі. Таким чином придушується основна рушійна сила економічного прогресу – конкуренція. Це перешкоджає залученню інвестицій та економічному зростанню.

Слід уточнити, що вплив на економіку також здійснює наявність державного боргу. Через часті позики, під час криз знецінення гривні та боргове навантаження на бюджет суттєво зростало. Але до 2020 ситуація стабілізувалася, адже курс гривні залишався відносно стабільним під час пандемії COVID-19 [2].

Теперішня ситуація в державі теж суттєво вплинула на розвиток економіки. Процеси, які були запущені при підготовці до статусу кандидата на членство в ЄС – призупинені і дуже важко сказати коли вони зможуть бути відновлені. Економіка зазнала суттєвого спаду показників через вплив на об'єкти інфраструктури країни і погіршення умов праці. Значна частка економічно-активного населення виїхала за межі держави.

Але, варто зазначити, що політична позиція держави швидше за все прийме стабільний курс, що суттєво вплине на економіку. Також в Україні є, і як ми вважаємо, тільки закріпить свої позиції власний бренд, що заохотить потенційних інвесторів зацікавитись нашою країною. Багато світових дизайнерів викорис-

товують символіку України у своїх колекціях, українські спортсмени виграють олімпіади, проекти наших розробників займають почесні місця на світових виставках – це все збільшує інтерес потенційних інвесторів до нашої країни. Важливо не забувати, що посилений інтерес до бренду України може мати короткостроковий характер. Для того щоб утримати свої позиції всі українці мають докласти чимало зусиль і викоринити негативні аспекти, які зустрічаються у сфері бізнесу.

Незважаючи на постійний розвиток економіки у багатьох країнах світу все ще виникають проблеми з формуванням і використанням наявного експортного потенціалу. Для того щоб вирішити ці проблеми потрібно запроваджувати сучасні інноваційні методи для ефективності роботи системи менеджменту на підприємстві. Завдяки процесу інтелектуалізації можна створити конкурентоспроможну продукцію для реалізації як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. За допомогою розвитку інтелектуалізації підприємства можна досягнути суттєвого збільшення прибутку від здійснення діяльності. Якщо мотивувати та стимулювати людей, які працюють над створенням інноваційних продуктів – рівень інтелектуалізації підприємства покращиться.

Сьогодні, дослідники все частіше називають модель господарювання економікою знань. На професії з перевагою інтелектуаль-

ної праці припадає основний приріст зайнятості в таких розвинених країнах як США (85%), Великобританія (89%), Японія (90%) [8]. За рахунок цього спостерігається зростання ролі творчих кадрів. Вони є так званими носіями прогресу. Також вони суттєво впливають на ефективність всіх процесів. Що свідчить про те, що головною конкурентною перевагою є здатність організації продукувати нові знання і ефективно впроваджувати їх у виробництво.

А це означає, що вплив на психологічне здоров'я працівників зростає. Особливо це помітно відображається на тих робітниках, які задіяні в інтелектуальній роботі. Вони більше піддаються впливу зовнішніх чинників. На щастя, сьогодні є безліч методів покращення ментального здоров'я працівників, що допомагає зменшити ризики, серед яких зменшення продуктивності праці та втрата цінних кадрів [8].

Під час війни спостерігається великий спад експорту. За даними Державної служби статистики України експорт за першу половину 2022 року впав на 24% (рис. 2), що свідчить про суттєвий вплив політичної ситуації на підприємства. Щоб покращити процес виробництва необхідно залучати нововведення, які допоможуть працювати в умовах, що склались. Цей процес суттєво вплине на економіку зокрема, оскільки державний бюджет

МЕНЕДЖМЕНТ

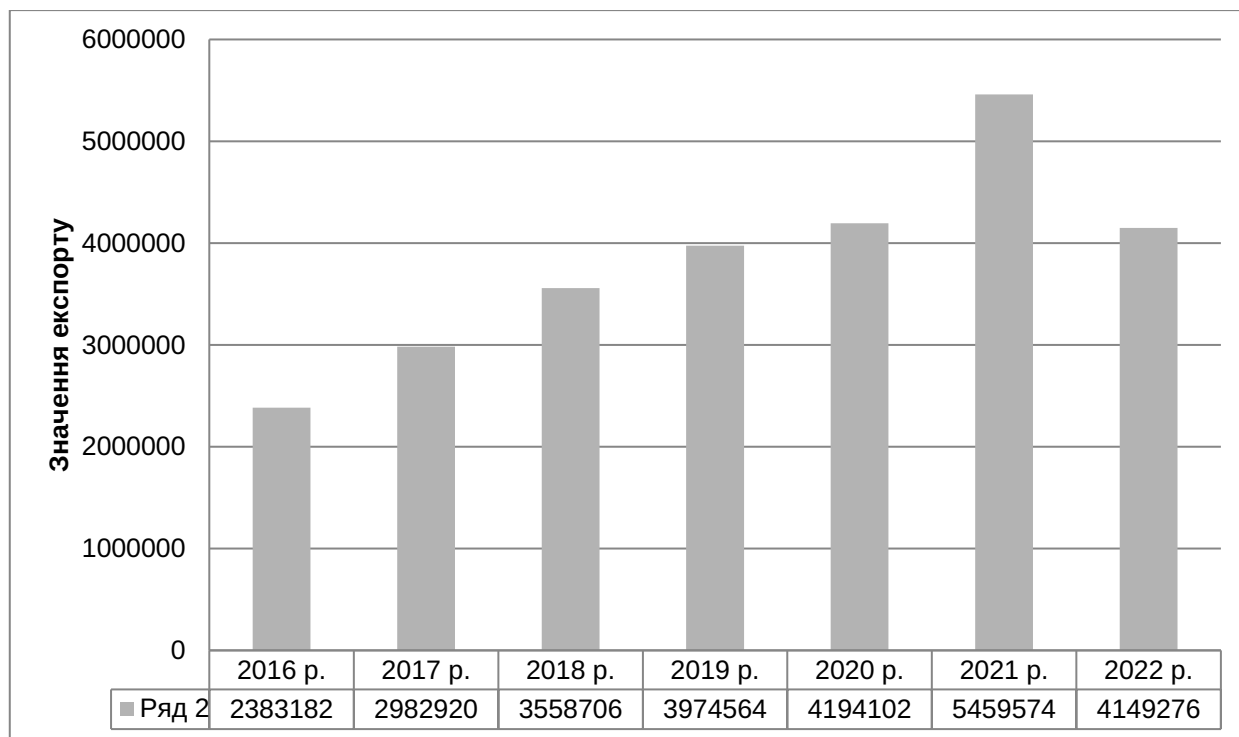

Рис. 2. Обсяги експорту України з 2016 по 2022 (перша половина)

отримає стабільні надходження, а також українські виробники посилять свої позиції на світовому ринку.

Можна виокремити два підходи інтелектуалізації: з одного боку, збільшення рівня інтелектуалізації (підвищення інтелектуального рівня суспільства, підприємства, виробництва та інших чинників) шляхом розумової діяльності суспільства, підприємства, виробництва та інших чинників; з іншого боку, ми живемо в прогресивну еру, коли багато процесів здійснюються за допомогою штучного інтелекту.

За допомогою другого підходу можна отримати досить багато позитивних змін в виробництві продукції. Система штучного інтелекту може працювати під час повітряних тривог, що мінімізує втрати часу, але переважна більшість таких систем потребують електроенергії. Тому перш ніж її запровадити потрібно врахувати, які позитивні та негативні сторони отримає компанія.

Також великим експортно-орієнтованим компаніям слід розглянути перспективи розвитку цілих відділів з людьми, які будуть працювати над нововведеннями. Слід зазначити, що в Україні досить недавно почала розвиватись інноваційна сфера економіки, але вже спостерігається певний прогрес. Українські розробники презентують успішні стартапи, які користуються великим попитом закордоном. На жаль, в нашій країні процес мотивування новаторів на початковій стадії розвитку, тому більшість проєктів реалізуються за межами держави. Все сказане свідчить про великий

потенціал інтелектуалізації не тільки виробництва, а й інших процесів діяльності фірми.

Висновки. У підсумку всього вищесказаного хочемо додати, що тенденції до економічного розвитку в Україні швидше позитивні, проте варто врахувати, що процес відновлення економіки буде довгим і важким. Нам слід прийняти чіткий курс з економічного розвитку, який допоможе розв'язати багато проблем.

Впродовж становлення економіка нашої держави зазнала суттєвого тиску. Зовнішній тиск з боку країни-агресора – росії. Внутрішній тиск є наслідком випадків корумпованості серед представників деяких олігархічних спільнот, які не хочуть розвивати підприємницьку діяльність згідно загальноприйнятих норм.

Але кандидатство на вступ в ЄС та суворі умови вступу суттєво наблизили нас до покращення економіки та реорганізації багатьох процесів в межах держави. Також слід зазначити, що теперішня ситуація вже вплинула на ряд негативних аспектів фінансування. Спостерігаємо більш чітку геополітичну позицію, зацікавлення світу культурою, звичаями та іншими аспектами нашого життя.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що в Україні є великий потенціал розвитку інтелектуалізації виробництва експортно-орієнтованої продукції. Є всі передумови для вирішення проблем розвитку економіки України. Інтелектуалізація є одним із альтернативних шляхів для розв'язання цих проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Три вектори: нова економічна доктрина для України. Новини України та Світу. Головні і останні новини – НВ. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ekonomika-ukrajini-tri-naybilshi-problemi-novini-ukrajini-50114026.html>.
2. Проблеми розвитку економіки України в умовах глобалізації та роль держави. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/16009>.
3. Брюховецька Н., Богуцька О. Інтелектуалізація підприємств: підходи, сутність, структура. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1(59). С. 92–100. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/170203/14-Briuhovetska.pdf?sequence=1>.
4. Експорт та імпорт України (2005-2021). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp>.
5. Інтелектуалізація підприємств: підходи, сутність, структура. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/170203>.
6. SumDU Repository: Інтелектуалізація господарської діяльності як конкурентна перевага в умовах переходу до "економіки знань". *SumDU Repository: Home*. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/2796>.
7. Ситник Й. С. Інтелектуалізація систем менеджменту підприємств: концепція, системний моніторинг та моделювання: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 340 с.
8. Уголькова О., Залізна Л. Ментальне здоров'я як основа мотивування до інтелектуальної активності працівників. *Бізнес Інформ*. 2021. Т. 527. № 12. С. 263–268. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-12-263-268>.

REFERENCES:

1. Try vektory: nova ekonomichna doktryna dlia Ukrainy. Novyny Ukrainy ta Svit. Holovni i ostanni novyny – NV (Novoe Vremia) [Three vectors: a new economic doctrine for Ukraine]. Available at: <https://nv.ua/ukr/opinion/ekonomika-ukrajini-tri-naybilshi-problemi-novini-ukrajini-50114026.html>.
2. Problemy rozvytku ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii ta rol derzhavy. Domashnia storinka [Problems of the development of the economy of Ukraine in the conditions of globalization and the role of the state]. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/16009>.
3. Briukhovetska N., Bohutska O. (2020) Intelektualizatsiia pidpriemstv: pidkhody, sutnist, struktura [Intellectualization of enterprises: approaches, essence, structure]. *Ekonomichni visnyk Donbasu*. № 1(59). P. 92–100. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/170203/14-Briuhovetska.pdf?sequence=1>.
4. Eksport ta import Ukrainy (2005-2021). Stavky, yndeksy, taryfy [Export and import of Ukraine (2005–2021). Rates, indexes, tariffs]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp>.
5. Intelektualizatsiia pidpriemstv: pidkhody, sutnist, struktura [Intellectualization of enterprises: approaches, essence, structure]. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/170203>.
6. SumDU Repository: Intelektualizatsiia hospodarskoi diialnosti yak konkurentna perevaha v umovakh perekhodu do "ekonomiky znan" [Repository of Sumy State University: Intellectualization of economic activity as a competitive advantage in the conditions of the transition to the "knowledge economy"]. SumDU Repository: Home. Available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/2796>.
7. Sytnyk Y. S. (2017) Intelektualizatsiia system menedzhmentu pidpriemstv: kontseptsiia, systemnyi monitorynh ta modeliuвання: monohrafiia [Intellectualization of the enterprise management system: concept, system monitoring and modeling]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki.
8. Ugol'kova O. Z., Zalizna L. V. (2021) Mentalne zdorovia yak osnova motyvuvannya do intelektualnoi aktyvnosti pratsivnykiv. [Mental Health as the Basis for Motivating Employees to Intellectual Activity]. *Business Inform*. Vol. 12, no. 527. P. 263–268. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-12-263-268>.